

Yttrande SOU 2025:35 Etableringsboendelagen – Ett nytt system för bosättning för vissa nyanlända

Sammanfattning

Länsstyrelsen Värmland (fortsättningsvis Länsstyrelsen) ställer sig positiv till utgångspunkterna i utredningen som syftar till ett mer flexibelt och hållbart system som främjar integration av nyanlända. Länsstyrelsen tillstyrker i stor del utredningens förslag och ser särskilt positivt på de förslag till förbättringar som gjorts utifrån ett barnperspektiv, att etableringsboendet är en individuell rättighet samt att personer som nu omfattas av massflyktsdirektivet inte kommer behöva anvisas två gånger till en kommun.

Länsstyrelsen ser positivt på en fortsatt roll som aktör som för dialog med kommunerna samt det nya uppdraget som avser uppföljning av kommunernas arbete med etableringsboenden.

Länsstyrelsen har dock invändningar mot flera av förslagen i betänkandet, vilket framgår av remissvaret.

Länsstyrelsen anser att:

- De två nya kriterierna som föreslås beaktas vid anvisning av nyanlända som avser tillgången på bostäder samt förekomsten av områden kopplat till utanförskap inte kommer att få den effekt som önskas. För att åstadkomma effekter på utanförskap och segregation är det andra styrmedel som måste till från regeringen.
- Länsstyrelsen tillstyrker förslag om takmodell men önskar se att även kommunernas beredskap och mottagandekapacitet ska beaktas utöver kommunernas relativa förutsättningar för integration.

2025-06-27

- Den maxgräns på 36 månader som föreslås för etableringsboende saknar tillräcklig motivering och riskerar bidra till sämre integration och ökad utsatthet för en redan utsatt grupp på bostadsmarknaden.
- Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att etableringsboendet ska vara villkorat genom att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet.
- Länsstyrelsen tillstyrker förslag om nytt uppföljningsuppdrag med tillhörande finansiering.
- Länsstyrelsen avstyrker den kostnadsberäkning och förslag om neddragna resurser till länsstyrelserna som utredningen lagt fram.

8 Fördelning av de nyanlända som får omfattas av anvisning till kommuner

8.1.3 Nya kriterier

Bostadssituationen

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att införa de två nya kriterierna i fördelningsmodellen som handlar om den ordinarie bostadsmarknaden samt förekomsten av områden kopplat till utanförskap. Länsstyrelsen anser att den flexibilitet som ges utifrån kommunernas önskemål är tillräcklig och ger möjlighet att väga in perspektiv kring boendemöjligheter. Det nya kriteriet kopplat till bostadsförsörjning kommer troligtvis inte få önskad effekt, då kommuner med god bostadsmarknad ofta har sämre arbetsmarknadsförutsättningar, vilket på sikt försämrar integrationsförutsättningarna.

Områden med problem kopplat till utanförskap

Gällande kriteriet om områden med problem kopplat till utanförskap anser Länsstyrelsen att inte heller detta kommer att få önskad effekt. Att en kommun har områden med socioekonomiska utmaningar innebär inte att hela kommunen har utmaningar. I en kommun med socioekonomiska utmaningar i vissa delar av kommunen kan arbetsmarknadsförutsättningarna i stort vara goda, men vid beaktandet av detta kriterium får hela kommunen en lägre tilldelning.

2025-06-27

8.4.2 En uppdaterad fördelningsmodell

Ett utvidgat samråd

Länsstyrelsen är positiv till att Boverket medverkar i det nationella arbetet med fördelningsmodellen och att det skapas nya samverkansytor med Boverket. Det bidrar till kunskapsöverföring och synergier mellan områdena integration, bostadsförsörjning och utanförskap som kan nyttjas på fler sätt än i arbetet med fördelningsmodellen. Vi vill särskilt framhålla betydelsen av statistiska underlag gällande bostadsbrist för att bedöma utvecklingen av det integrationspolitiska målet om social integration. I detta sammanhang vill vi också lyfta länsstyrelsernas uppdrag att årligen analysera länens bostadsmarknader, vilket utgör ett viktigt kunskapsunderlag för att förstå de regionala och lokala förutsättningarna för nyanländas etablering. Dessa analyser bör tas tillvara i den fortsatta utvecklingen av fördelningsmodellen och andra insatser inom etableringsområdet.

8.4.1 Fördelningsförfarandet

Länsstyrelsen föreslår att uppdraget att informera kommunerna om utfallet av fördelningsmodellen tillfaller länsstyrelserna och regleras i etableringsboendeförordningen. För att ge förutsättningar för en sammanhållen process och dialog bör länsstyrelserna ha ett utpekat ansvar att sprida information om preliminära tal och komma in tidigare i processen. Enligt 2 kap. 9 § i förslaget om etableringsboendeförordning ska Migrationsverket informera länsstyrelserna och kommunerna om det preliminära utfallet från fördelningsmodellen och det preliminära utfallet från takmodellen. Migrationsverkets uppdrag bör kompletteras med ett uppdrag till länsstyrelserna om att informera kommunerna om fördelningsförfarandet och möjligheten att ange hur många nyanlända de önskar ta emot. Med en mer komplex process bedömer vi att det är för sent att länsstyrelserna kommer in i informationsprocessen först när anvisningstalen redan är fastställda (2 kap. 11 § i den föreslagna förordningen).

Länsstyrelserna har idag i uppdrag att besluta om kommunal. Det arbetssätt som vuxit fram sedan bosättningslagen trädde i kraft har inneburit att länsstyrelserna axlat en roll som informationsbärare och sakkunniga gentemot kommunerna i respektive län gällande kommunalsprocessen. Genom myndighetens regionala närvaro och

2025-06-27

förankring har länsstyrelsen en central funktion i att föra dialog med kommunerna om bosättning och etablering.

8.4.3 Ett tak för kommuner som önskar ökad tilldelning

Länsstyrelsen tillstyrker införandet av en takmodell, men vill samtidigt uppmärksamma en risk kopplad till kommunernas långsiktiga beredskap och kapacitet att ta emot nyanlända för bosättning.

Utredningen föreslår att kommuner ska ges möjlighet att önska ett kommunalt på noll. Om sådana önskemål beviljas finns en överhängande risk att mottagningsverksamhet i berörda kommuner avvecklas och att befintlig kunskap, kompetens och strukturer går förlorade. Denna utveckling kan på sikt leda till en ojämn nationell beredskap. Det förutsätter nämligen att andra kommuner är villiga att kompensera genom att ta emot fler nyanlända. Om denna förutsättning förändras – exempelvis vid förändrade attityder eller kapacitetsutmaningar – kan det bli svårt att snabbt återetablera mottagande- verksamhet i kommuner som helt har avvecklat sin tidigare struktur.

Utifrån utredningens skrivningar om att kommunernas inflytande minskar i situationer med högt mottagande, ser vi en risk för att vissa kommuner tvingas ta emot nyanlända utan att längre ha den kapacitet som tidigare funnits, vilket kan påverka mottagandets kvalitet negativt.

Mot denna bakgrund anser Länsstyrelsen att kommunernas långsiktiga beredskap och kapacitet bör beaktas i bedömningen av deras relativa förutsättningar för integration. Vi ser ett behov av att inkludera en analys av hur mottagningsförmågan i ett bredare perspektiv kan säkerställas över tid, även i kommuner som under vissa år inte har ett mottagande.

8.4.4 Justering av utfallet från fördelningsmodellen efter kommunernas önskemål

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om att länsstyrelserna får i uppdrag att sammanställa kommunernas önskemål och informera Migrationsverket om önskemålen.

9 Anvisningsförfarandet

9.7 Länsstyrelsen ska föra dialog med kommunerna för att främja mottagandet

Det är av vikt att förslaget att länsstyrelserna ska föra dialog om kommunernas planering för att ta emot och ordna bostad omfattar helheten i kommunernas mottagande samt insatser till hela gruppen nyanlända. Länsstyrelsen föreslår också att uppdraget tydligare knyts till Länsstyrelsens uppdrag att följa upp kommunens insatser och mottagande. Därför bör det uppdrag länsstyrelserna föreslås få i förordningen (2016:1363) om länsstyrelserna uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända (se förslag under kap. 11) i stället ligga i etableringsboendeförordningen.

10 Etableringsboende

10.1 En skyldighet för kommuner eller en rättighet för nyanlända?

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget att etableringsboende föreslås bli en rättighet.

10.3 Nyanlända har en tidsbegränsad rätt till etableringsboende

Länsstyrelsen ser en risk att långsiktigheten går förlorad utifrån föreslagen 36-månadersgräns. Det finns studier och forskning, bland annat Holmqvist, Jutvik & Lidén vilka utredningen hänvisar till, som pekar på vikten av ett tryggt boende för att en individ ska lyckas med sin integration. Inte minst ur ett barnperspektiv är det av stor vikt att boendet som en nyanländ erbjuds är beläget i ett tryggt område och med möjlighet till hållbar boendelösning.

Utredningens förslag om att etableringsboende ska kunna erbjudas i maximalt 36 månader är en direkt följd av den avgränsning som gjorts i utredningsdirektiven. Länsstyrelsen vill dock särskilt uppmärksamma att denna tidsbegränsning inte har prövats mot alternativa modeller eller mot behov som sträcker sig bortom en treårsperiod. Det bör dessutom noteras att flera kommuner redan i dag erbjuder tillsvidarelösningar eller boendeperioder som överstiger 36 månader. Ett fast maxtak riskerar att bli normerande nedåt och leda till att dessa mer långsiktiga lösningar avvecklas, med

2025-06-27

försvagad stabilitet och sämre etableringsförutsättningar för de nyanlända som följd. Enligt länsstyrelsens bedömning innebär detta att betänkandet inte fullt ut belyser vilka konsekvenser en strikt tidsgräns kan få för nyanländas möjligheter till en trygg och långsiktigt fungerande etablering. Vi ser därför behov av att i den fortsatta beredningen av förslaget också överväga modeller där tidsgränsen är mer flexibel eller där individuella behov och lokala förutsättningar i högre grad vägs in.

Länsstyrelsen vill understryka att ett tryggt och stabilt boende är en grundförutsättning för god hälsa, arbetsmarknadsetablering, självförsörjning, bättre skolresultat samt förankring i och tilltro till samhället. Detta är särskilt viktigt ur ett barnperspektiv.

10.6.2 Om den nyanlände inte aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet

Länsstyrelsen avstyrker förslaget om att etableringsboendet ska vara villkorat genom att den nyanlände aktivt bidrar till sin etablering i arbets- och samhällslivet.

Utredningen föreslår att en nyanländ som inte aktivt bidrar till sin etablering genom deltagande i etableringsprogrammet och arbetsmarknadspolitiska program ska förlora rätten till sitt etableringsboende. De allra flesta i den aktuella målgruppen deltar redan idag i de arbetsmarknadspolitiska programmen och det finns redan ekonomiska konsekvenser av att inte delta, vilka i sig borde vara tillräckliga incitament för att delta i programmen. Ett villkorat boende innebär att nyanländas boendesituation blir än mer otrygg och kan förstärka upplevelser av utsatthet och utanförskap. Enligt utredningen är det också en liten andel nyanlända som avskrivs från etableringsprogrammet på grund av misskötsamhet. Utredningens egen bedömning är att de föreslagna villkoren för etableringsboende kommer att ha begränsad effekt. Trots den potentiella administrativa förenklingen anser Länsstyrelsen att de negativa konsekvenserna i form av ökad otrygghet för individen väger tyngre.

I syfte att förbättra integrationen bör samhällets fokus i stället riktas mot insatser som möter individuella behov och förutsättningar och att nyttja socialtjänstens förebyggande uppdrag och insatser i de fall där problem uppstår. Därtill behöver funktionsnedsättningar upptäckas i ett tidigt skede, vårdbehov tillgodoses och resurser riktas mot att vid behov utreda arbetsförmåga.

2025-06-27

11 Förslag om stöd, information och uppföljning

11.3 Länsstyrelsen ska följa upp kommunernas ansvar för att ordna etableringsboende

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget om nytt uppdrag till Länsstyrelsen att följa upp kommunernas ansvar för etableringsboende. Länsstyrelsen föreslår dock att uppföljningsansvar gällande etableringsboende bör regleras i 4 kap. etableringsboendeförordningen då uppdraget är direkt kopplat till etableringsboendelagen och de skyldigheter som följer av den för kommunerna. Därigenom knyts det uppföljande uppdraget av etableringsboende på ett tydligare sätt till länsstyrelsens uppdrag i samma förordning om att föra dialog om kommunernas planering för att ta emot och ordna en bostad.

Förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända bör även fortsättningsvis ange den bredare inriktningen för Länsstyrelsens uppdrag, vilket ger utrymme och flexibilitet att över tid anpassa Länsstyrelsens uppföljning av kommunernas mottagande utifrån nationella prioriteringar och regionala behov. Det kan också övervägas att i förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända hänvisa till förordningen (2010:1122) om statlig ersättning för insatser för vissa utlänningar, för att än mer synliggöra att Länsstyrelsens uppföljande uppdrag omfattar hela gruppen flyktingar och skyddsbehövande som beviljats uppehållstillstånd.

Det finns en risk med att reglera ett så specifikt uppföljningsuppdrag i det breda uppdrag som följer av förordningen om länsstyrelsernas uppdrag avseende insatser för asylsökande och vissa nyanlända och för mycket fokus kan komma att hamna på uppföljning av etableringsboende i stället för kommunernas beredskap och kapacitet. I tider av lågt mottagande är det särskilt viktigt att Länsstyrelsens uppdrag att följa upp kommunernas beredskap och kapacitet kvarstår och bibehåller sin nuvarande formulering.

Enligt utredningen bör länsstyrelsernas utökade uppföljningsuppdrag redovisas i den årliga bostadsmarknadsanalysen, som i dag bland annat omfattar en analys av kommunernas förutsättningar att ordna boende för nyanlända. Länsstyrelsen anser att bostadsmarknadsanalysen inte nödvändigtvis är den bästa vägen att följa upp dessa frågor, då uppföljningsuppdraget omfattar mer än rena bostadsmarknadsfrågor och därmed bör följas upp inom ramen för

2025-06-27

länsstyrelsernas integrationsuppdrag. En risk är att denna textdel blir omfattande och inte proportionerlig i förhållande till övriga delar i bostadsmarknadsanalysen. I det fall det beslutas att uppföljningsuppdraget ska redovisas i bostadsmarknadsanalysen är det av vikt att tidsramarna för redovisningen samstämmer med befintlig inlämningsdag för analysen (15 juni).

18 Konsekvensutredning

18.7.3 Konsekvenser för statens finanser: Länsstyrelserna

Länsstyrelsen invänder mot den kostnadsberäkning och förslag om neddragna resurser till länsstyrelserna som utredningen lagt fram. Det saknas stöd i betänkandet för att minska anslaget med 30 miljoner kronor från 2027 enbart med hänvisning till "minskad roll och insats i bostättningsystemet". I nuvarande system är beslutet om kommunal endast en liten del av länsstyrelsernas arbete. Länsstyrelserna lägger stor vikt vid och resurser i dialogerna med kommunerna och information under processen. Det arbetet är oberoende av antalet nyanlända som ska anvisas. Länsstyrelsen bedömer att uppdraget att informera och hantera kommunernas önskemål om antalet nyanlända en kommun önskar ta emot, arbetet med information till samt dialog med kommunerna är den huvudsakliga arbetsbelastningen, ett uppdrag som i stor utsträckning kvarstår även genom det nya förslaget. Ansvar att utföra denna process samt kvalitetssäkra underlaget till Migrationsverket är fortsatt ett stort ansvar, oavsett vem som fattar beslut om kommunal.

Länsstyrelsen delar därmed inte utredningens bild av en minskad roll och arbetsbelastning för länsstyrelserna. Det samrådsförfarande som föreslås i betänkandet blir vidare mer komplext genom att fler kriterier införs i fördelningsmodellen, och berörda myndigheter föreslås få i uppdrag att redan innan lagen träder i kraft påbörja arbetet med den nya fördelningsmodellen.

Sedan invasionen av Ukraina och massflyktsdirektivets aktivering har länsstyrelserna deltagit i samråd kring fördelningsmodell även för den målgruppen, vilket även inneburit revideringar av läns- och kommunal år 2024 och 2025. Det arbetet har inte kommit med några ökade anslag för länsstyrelserna. Länsstyrelsen anser inte att det är tillräckligt motiverat att minska anslaget till följd av den minskade rollen i bostättningsarbetet. Länsstyrelsernas uppdrag om

2025-06-27

beredskap och kapacitet kvarstår och integrationsuppdraget har ändrats med nya och komplicerade uppdrag utan finansiering. En minskning av anslaget skulle ha stor påverkan på utförandet av arbetet. Länsstyrelsen anser därför att anslaget inte bör minskas med 30 mnkr.

Utredningen föreslår samtidigt att länsstyrelserna tillskjuts medel för den föreslagna tillkommande uppgiften att följa upp organisationen och genomförandet av hur kommunerna ordnar etableringsboenden. Länsstyrelsen tillstyrker det förslaget.

I detta ärende har Länsråd Emma Spak beslutat med handläggare Nour Aghy och Therese Hagelin som föredragande. I handläggningen har också avdelningschef Tomas Sahlström, enhetschef Beatrice Högå, rättschef Ingela Alverfors, handläggare Christer Engström och länsjurist Maria Magnusson deltagit.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.